

УДК 37.013.42

З. П. Бондаренко, В. І. Лазаренко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Теоретично обґрунтовано впровадження моделі волонтерської роботи у вищому навчальному закладі у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з соціальної та корекційної педагогіки.

Ключові слова: професійна підготовка студентів, волонтерська діяльність, соціальна допомога, благодійність.

Теоретически обосновано внедрение модели волонтерской работы в высшем учебном заведении в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов по социальной и коррекционной педагогике.

Ключевые слова: профессиональная подготовка студентов, волонтерская деятельность, социальная помощь, благотворительность.

In theory grounded introduction of model of volunteer work in higher educational establishment in the process of professional preparation of future specialists on social and correction pedagogics.

Keywords: professional preparation of students, volunteer activity, social help, charity.

Феномен соціальної освіти має важливе значення для професійної підготовки майбутніх спеціалістів і є одним з найбільш актуальних та дискусійних у наукових колах. Цей феномен потребує від фахівців у сфері соціальної/корекційної освіти здатності та вміння здійснювати не лише основні освітні види діяльності, а й додаткові, результативність яких обумовлена громадянською позицією та прагненням активізувати особистісні ресурси. Однак сучасна професійна підготовка студентів до майбутньої професії недостатньо враховує специфіку соціально-педагогічної роботи та особливості мотиваційної сфери студентів: потреба в активних формах самореалізації, відкритість новому досвіду, прагнення бути корисним людям та своєчасно надавати допомогу тим, хто цього потребує. Отже, виникає необхідність особливої організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, на основі філантропічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів, які сприяють формуванню готовності майбутніх спеціалістів у галузі педагогічної діяльності до волонтерської роботи. Участь студентів у громадському житті суспільства потребує їхньої підготовки до волонтерської діяльності, яка може ефективно здійснюватися в умовах вищого навчального закладу завдяки аудиторним та позааудиторним формам навчальної роботи.

Прагнення особистості здійснити себе через свою професійну діяльність є однією з основних людських цінностей. Тому зміцнення й підтримка цього прагнення мусить виступити основним завданням професійної освіти. Залучення студентів до проектування своєї освіти, на думку І. Д. Беха, може, з одного боку,

зміцнювати професійну мотивацію, а з іншого – слугувати зразком для побудови життєвої і професійної стратегії. У цьому зв'язку надзвичайно важливо, щоб із ранніх етапів професійного становлення студенти почали осмислення свого ціннісного простору, побачили його зв'язок із цілями й завданнями обраної професії, а також були залученими у спеціально організовану роботу з розвитку своїх професійних та життєвих орієнтирів [2, с. 233].

Такою роботою можна вважати волонтерську діяльність студентів під час навчання у вищому навчальному закладі. Вирішення питання підготовки студентів до майбутньої професії засобами волонтерської роботи можливе за умови переосмислення теоретичних засад організації волонтерської роботи у вищому навчальному закладі, а також визначення мети, змісту навчання волонтерів у контексті особистісно орієнтованої парадигми освіти. Хоча сьогодні переважна кількість студентів і займається волонтерською роботою, однак ще не сформовано її оптимальної моделі, особливо у ВНЗ, яка включала б ефективні механізми залучення та відбору, навчання та моніторингу, супервізії та заохочення, що є основними етапами діяльності волонтерів. Тому **метою** нашої статті є презентація моделі волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу та визначення її ролі у формуванні готовності студентів, майбутніх соціальних та корекційних педагогів до професійної діяльності.

Перш ніж описати модель волонтерської роботи у ВНЗ, варто звернутися до історії питання стосовно розвитку благодійництва та волонтерства. Відзначимо, що прояви благодійництва в Україні існували здавна, поступово переростаючи у стійкі традиції, що жили століттями й переходили із покоління в покоління як найкращі здобутки людства.

Поняття добротності бере свій початок від подання милості до системи законів та інших актів, у яких юридично закріплювалося існування такого явища як найважливішого напрямку суспільного життя.

За енциклопедичним визначенням, суспільство – це сукупність мешканців певної країни; організована соціальна спільнота, яка характеризується доволі високим ступенем єдності, почуттям своєї відмінності від інших спільнот такого роду, існує достатньо висока інтенсивність взаємного впливу між її членами, поєднаними між собою подібністю умов життя, поділом праці, нормами поведінки. Отже, високий ступінь єдності передбачає певну взаємопідтримку, вирішення суспільних проблем власними силами, не сподіваючися на особисту користь. Тобто, мова йде про благодійну, добротну (волонтерську) діяльність, яка з давніх-давен була притаманною українському народу, адже у словнику української мови подано ряд слів-синонімів (доброчинність, добротність, добродійство, добродіяння, благодійство, благодійність, благодіяння), які мають однакове тлумачення: «надавати допомогу, підтримку бідним, сиротам і іншим; сприяти кому-небудь у чомусь» [8, с. 11]. Українці завжди опікувалися старими та немічними, вдовами, сиротами. Сильний допомагав слабшому. Великі справи робили разом. Чуйність, ніжність у взаєминах між людьми викликали захоплення у мандрівників, які приходили до нас із далеких країн. На жаль, ці часи промайнули, а за період існування Радянського Союзу панувала зовсім інша ідеологія, яка зруйнувала зміст поняття «доброволець» і залишила низку негативних стереотипів. Український народ після активного волевиявлення у 1991 році свого прагнення жити у незалежній, самостійній державі одержав унікальну можливість утвердити себе серед розвинутих цивілізованих країн світу.

Зазначимо, що у давній національній рисі українців – добротності – чітко виражений етично-психологічний аспект. Однак, вважаємо, що її аналіз, сутність, функції та структуру слід розглядати в тісному взаємозв'язку з категорією благо (благодійність), якою позначають «все те, що задовольняє матеріальні і духовні потреби людини, приносить їй насолоду та задоволення. Благами будуть перш за все ті предмети, які є корисними і необхідними для життя людини: їжа, житло,

одяг» [8, с. 11]. Вони створюються, як і вся культура та цивілізація, працею людей, за що вони отримують заробітну плату, яка є також матеріальним благом людини. Незважаючи на це, є ще і такий вид праці, за яку людина не отримує платню, причому виконує її добровільно, без примусу, не розмірковуючи про те, що за це можна отримати певну винагороду.

Звісно, що таких людей, які безкорисливо надають допомогу іншим, називають добродійниками (благодійниками) або доброчинцями, а сама дія, якою створюються ці блага, називається благодійною. Згідно закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» благодійниками називають фізичні та юридичні особи, які здійснюють благодійництво в інтересах набувачів благодійної допомоги (фізичні та юридичні особи, які потребують і отримують благодійну допомогу) [6]. Підкреслимо, що благодійність – це вияв цілеспрямованої уваги до людей, які з різних причин не можуть власними силами забезпечити собі хоча б мінімальні умови існування (на відповідному загальному рівні цивілізованості суспільства), надання їм посиленої допомоги в збереженні й організації своєї життєдіяльності, підтримання їх матеріально і духовно. Це соціальне явище має у нашій країні свою історію, традиції й особливості, ознайомлення з якими становить не тільки пізнавальний інтерес, але й практичну значущість для тих, хто працює у соціально-педагогічній сфері або має намір зайнятися цією роботою.

Витоки благодійної та добросвітської діяльності можна простежити на історичних фактах життя та діяльності відомих громадських діячів, почесних громадян міста Катеринослава (Дніпропетровська), багатьох товариств та громадських організацій. У ті далекі часи благодійство вважалося нормою світського життя, доброю рисою особистості кожного, хто хотів бути причетним до справ громади, ознакою нового, перспективного етапу розвитку суспільства. Розвитку того, що неодмінно буде відлунюватися в майбутньому. Збережені матеріали дають нам уявлення про тих, хто дбав про інших, хто своєю турботою і добрими діями зберігав, поліпшував життя багатьом нужденним і бідним людям. Так, серед відомих імен людей, хто активно займався благодійною діяльністю, можна назвати ім'я земського діяча Катеринославського повіту, активіста громади, Якова Савельєва, який відзначався якоюсь надзвичайною чарівністю, життєвою мудрістю та далекоглядністю, і який неодноразово допомагав учнівській та студентській молоді вирішувати нагальні проблеми. Так, вважаючи справу просвітництва вельми важливою, він закликав земців наслідувати приклад організації справи народної освіти в Олександрівському повіті, де, завдяки зусиллям барона М. Корфа, «справа народної освіти постала якось особливо», де на неї «особливо тепло подивилися». Проте, віддаючи належне Корфу як засновнику земської школи, Я. Савельєв розходився з ним у питанні ставлення до ремісничої освіти, вважаючи, що для народу «зайві казки, надмірна ідеологія шкідливі», що йому у першу чергу «потрібна елементарна освіта, яка принесла б йому очевидну і відчутну користь та використовувалася б прямо для добування шматка хліба». Саме таку освіту можна було, на думку Я. Савельєва, одержати у ремісничих школах, справу організації і утримання яких мало б взяти на себе земство [2, с. 335–336].

Розвиваючи далі свої погляди стосовно ролі земства у розвитку справи народної освіти, Я. Савельєв стверджував, що юнаки, які свого часу не навчилися ні грамоті, ні ремеслам, неминуче стануть тягарем для суспільства, а саме воно стане докоряти собі за те, що виростило у державі злодіїв та шахраїв. Тому, на думку Савельєва, земство має виконати свій священний обов'язок – дати молоді хоча б початкову освіту, а головне – освіту ремісничу.

Потомствений дворянин М. В. Родзянко, що родом з Новомосковського повіту, очолював з 1900 року по 1904 рік губернську земську управу, сприяв промисловому розвитку міста Катеринослава, його благоустроєві. Так, були виділені за-

соби на будівництво будинку для обласного музею імені А. Н. Поля, членом ради якого він був. Працюючи в Санкт-Петербурзі, він не забуває Катеринослав: чимало жертвує на міські благодійні справи [2, с. 338].

Імена почесних громадян міста заносилися на мармурову дошку, що висіла на стіні залу засідань міської думи. Восени 1917 року фракція більшовиків так званої «соціалістичної думи» зажадала скасувати постанови думи про обрання поименованих на дошці осіб почесними громадянами міста, а дошку зняти і передати до музею. Дошку було знято, і десь у вихорі революції та громадянської війни вона загубилася. Знайти її сліди у фонді музею не вдалося, зате збереглася пам'ять про тих, чиї імена були написані на ній. Як зазначають архівні матеріали, добрі справи на рахунок не тільки окремих осіб, але й багаточисленних організацій та товариств м. Катеринослава.

Як окремий феномен вияву благодійності (XVII-XVIII ст.) стало меценатство видатних людей України (гетьман Петро Сагайдачний, Іван Виговський, Іван Мазепа, Кирило Розумовський та ін.), які сприяли поширенню освіти й просвітництва, створюючи нові навчальні заклади (Києво-Могилянська академія) й культурні центри (Миколаївський собор, будинок Лаврської друкарні, кам'яний мур навколо Києво-Печерської лаври), опікуючись найздібнішими країнами, яких посилали на навчання до найкращих європейських університетів [13].

У XIX на початку XX століття добродійництво набуло особливого поширення серед відомих українців (Григорій Галаган, родина Симиренків, Євген Чикаленко, батько і син Рильські, брати Бродські, Сергій та Михайло Грушевські, кілька поколінь Терещенків та ін.), зокрема меценатів Катеринославщини (М. Корф, М. Родзянко, П. Міклашевський, Я. Савельєв та ін.), які внесли вагомий внесок у розвиток вітчизняної культури, освіти, промисловості, поліпшення медичної справи тощо [2; 13].

Благодійництво та меценатство всіляко заохочувалося державою, яка за надання допомоги встановлювала певні винагороди (чини, ордени, почесне громадянство тощо). Відчуття особистої відповідальності перед суспільством, усвідомлення нерозривного зв'язку з майбутнім держави, стало головним лейтмотивом благодійності серед громадян України.

Із встановленням радянської влади благодійність набула іншого змістовного наповнення, а саме, перестала бути загальнорозповсюдженим, масовим явищем у суспільстві. І хоча у країні, як превалюючий, панував механізм шефства над закладами культури, освіти, громадськими організаціями, підприємствами, XX століття залишило значну кількість прикладів меценатства та добродійництва радянських людей, суб'єктів благодійницької діяльності (благодійні товариства, фонди, об'єднання, благочинні організації тощо) [8, с. 13–14].

Отже, здійснений історико-педагогічний аналіз щодо становлення благодійності в Україні продемонстрував наявний багатий досвід доброчинної діяльності серед українців, однією з національних рис яких є доброта, прагнення допомогти ближньому, відчувши його потреби, поставивши себе на місце того, хто потерпає й потребує допомоги, матеріальної чи духовної підтримки або разом узятих.

Щодо світового виміру, то найпоширенішим феноменом вияву благодійності, доброчинності вважають волонтерство, на розгляді сутності й становленні якого зупинимося більш детально.

Як соціально-педагогічний феномен, волонтерство зародилося в США, де вже у XIX столітті волонтери забезпечували функціонування різних некомерційних організацій. За твердженням І. Григи, французький письменник-журналіст Анрі Дюнан, вражений кривавими картинами битви біля Сольферино, запропонував ідею створення Червоного Хреста (1859 р.) – організації, яка працювала б на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу пораненим бійцям. Саме цей

факт поклав початок волонтерській роботі в усьому світі [4, с. 146]

Для нашого дослідження цікавою є наукова знахідка О. Безпалько щодо започаткування волонтерської роботи в Англії, а пізніше у США студентами, які працювали в переважній більшості з населенням в сеттлмент-центрах, що виникли по аналогії з європейськими кварталами в колоніях як центри соціальної допомоги для місцевого населення, як благодійні установи на зразок Тойнбі-Холл, заснованого священиком Самуелом Барнетом у 1884 році у бідній частині Лондона. Цей заклад існував за рахунок приватних пожертвувань і дав поштовх до створення більше ніж 400 благодійних установ у англійських та американських містах. Студенти, які об'єднувалися між собою на волонтерських засадах у невеликі групи, а пізніше добровільні об'єднання, оселялися в найбідніших кварталах Лондона, а потім у багатьох міських районах по всій Великобританії, щоб на собі відчути всі незручності бідності і проводити соціальну роботу на місцях. Вони були провідниками освіти, різних видів культурної діяльності, помічниками місцевих жителів у вирішенні радикальних соціальних проблем та наданні соціальної допомоги нужденним [1, с. 28].

Отже, наведені факти свідчать про те, що волонтерська робота з'явилася в XIX столітті в часи поширення суспільної благодійності, кульмінацією якого став рух сеттлмент-центрів, в яких зародилися окремі напрями та форми соціальної роботи. А самі сеттлмента стали прабатьками багатьох сучасних інституцій, які успішно функціонують у територіальних та етнічних громадах різних країн. Таким чином, є підстави стверджувати, що волонтерська робота зародилася і як студентський волонтерський рух, і має свою актуальність й відтепер.

Моделюючи систему організації волонтерської роботи, ми керувалися основними принципами загальної теорії систем, принципами волонтерства, а також соціально-педагогічними функціями. З огляду на це, нами визначено, що організація волонтерської роботи – диференційоване та взаємно упорядковане об'єднання індивідів та груп, які здійснюють добродійну діяльність на основі загальних цілей, з допомогою різноманітних педагогічних засобів, спрямованих на вирішення соціальних проблем, заради добробуту й процвітання особистості, спільнот і суспільства загалом. Саме від рівня організації волонтерської роботи студентів багато в чому залежить якість їхньої професійної підготовки. Переконані, що ефективність організації волонтерської роботи залежить від участі його керівництва, яке забезпечує тісний взаємозв'язок із суб'єктами організації волонтерської роботи й створює належні соціально-педагогічні умови для реалізації цього задуму.

Для координації дій освітян і практиків соціальної сфери у процесі організації волонтерської роботи у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара було створено Центр соціальних ініціатив і волонтерства – структуроване громадське об'єднання зі своїм положенням, програмою та напрямиами діяльності. Реалізації мети і завдань діяльності створеного громадського об'єднання сприяло співробітництво: між університетською координаційною радою Центру соціальних ініціатив і волонтерства (рада з гуманітарно-виховної роботи, заступники деканів факультетів із виховної роботи, центр гуманітарних проблем освіти, кафедра педагогіки та психології, студентська рада) і громадською радою соціальних партнерів Центру соціальних ініціатив і волонтерства (управління у справах дітей Дніпропетровської міської ради, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, притулки для неповнолітніх й дитячі будинки, міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей, школа-інтернат, будинки маляти).

Реалізація професійних й особистісних можливостей майбутніх фахівців у волонтерській роботі передбачена завдяки їхній активній участі в різних формах позааудиторної роботи, Мета якої – створення умов для творчого, інтелектуального, духовного, фізичного розвитку студентів у вільний від навчання час; підготовка студентів до професійної діяльності; упровадження якісно нових форм і мето-

дів організації позааудиторної роботи; задоволення їхніх освітніх потреб шляхом залучення до різних форм волонтерської роботи. Саме вона створює сприятливі умови для самореалізації й розвитку кожного студента, урахування індивідуальних запитів та інтересів, стимулювання внутрішньої потреби до формування їхньої духовності й милосердя, сприяє вирішенню складних завдань формування особистості майбутнього спеціаліста.

Вважаємо, що позааудиторна робота зі студентами повинна мати професійно спрямований характер, який розуміємо як створення навчально-виховних педагогічних ситуацій волонтерської тематики, складність яких поступово збільшується з урахуванням розмаїття форм і методів волонтерської роботи, що вимагає від студентів виявів самостійності, вольового напруження, емоційної налаштованості для розв'язання запропонованих завдань. Організація позааудиторної роботи здійснюється засобами волонтерської роботи через диспути, вечори, прес-конференції з актуальних проблем волонтерства, конкурси, усні журнали волонтерської тематики, а також через діяльність школи волонтерів.

За умов правильної організації позааудиторної роботи студенти мають можливість набутти практичного досвіду волонтерської роботи, сформувані навички самостійних дій, пошуку власного професійного стилю діяльності. Важливою умовою є систематичність проведення позааудиторних заходів та їхній зв'язок із навчальною й практичною волонтерською роботою.

Неабиякого значення під час підготовки майбутніх фахівців, як представників професії групи «людина-людина», набуває формування практичного складника їхньої професійної компетентності та особистісних якостей, завдяки участі у роботі школи волонтерів, яка діє на базі Центру соціальних ініціатив і волонтерства та керується Типовим положенням про школу волонтерів.

Основними цілями діяльності школи волонтерів визначено:

- надання волонтерам спеціалізованих знань з психолого-педагогічних, правових, соціально-медичних питань, потрібних для реалізації соціальних проєктів і програм;
- сприяння професійному зростанню та набуттю практичного досвіду волонтерів;
- сприяння розвитку професійно-особистісних якостей, творчих здібностей, самовираженню та становленню волонтерів як активних членів суспільства;
- розробка й упровадження навчально-тематичних планів та програм підготовки волонтерів за пріоритетними напрямками діяльності Центру.

Заняття у школі проводяться у формі семінарів, тренінгів, різноманітних творчих вправ, рольових та тематичних ігор, підготовки інформаційних повідомлень, дискусій, обговорень, міні-презентацій студентських проєктів й ініціатив, зустрічей із фахівцями-практиками (майстер-клас, проблемні лабораторії) тощо. Програма навчання волонтерській справі у межах діяльності школи волонтерів (теоретичний та практичний блок) спрямована на особистісний розвиток, успішну соціалізацію студентів, залучення їх до гуманістичних традицій милосердя українського народу, цільовим компонентом якої є формування морально-етичних традицій милосердя у вищому навчальному закладі, сприяння в духовному розвитку, правильної соціальної позиції, самореалізації особистості студентської молоді, формування найважливіших професійно-особистісних якостей майбутніх соціальних/корекційних педагогів: милосердя, емпатії, відповідальності, толерантності, вимогливості до себе та інших тощо.

Процес підготовки студентів до волонтерської роботи включав такі етапи: планування та складання освітньої програми, підготовки волонтерів; набір потенційних волонтерів, анкетування, опитування та співбесіда: орієнтація на навчання; залучення волонтерів до розробки програми надання соціальних послуг дітям-сиротам; суперві-

зія, моніторинг та мотивація волонтерської роботи; оцінювання праці волонтерів.

Згідно з Типовим положенням про школу волонтерів [12] передбачено участь спеціалістів міської соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді у проведенні теоретичних та практичних занять, використанні інтерактивних форм та методів навчання. Соціальне партнерство, яке можна простежити на цих зв'язках, взаємовигідне для обох сторін процесу: йде практико-орієнтована підготовка студентів до волонтерської роботи.

Перевага надана формам навчальної роботи, які сприяють набуттю конкретних умінь та організаторських навичок волонтера: підготовка соціальної реклами, наочних матеріалів під час тематичних акцій, процесій, рейдів тощо; організація дискусій, вікторин, акцій та інших масових заходів для дітей, котрі залишилися без батьківської опіки:

- лекція як базовий метод навчання волонтерів у школі волонтерів;
- бесіда на заняттях для волонтерів для пліднішої взаємодії з групою, для закріплення матеріалу та вивчення нового, для визначення настрою групи тощо;
- ділова гра на заняттях з різних напрямів соціальної роботи для ефективного засвоєння матеріалу та набуття практичних навичок;
- «мозковий штурм» («брейнстормінг») на заняттях волонтерів для стимулювання до вивчення тієї чи іншої теми ефективнішого навчання;
- дискусія з волонтером або з групою волонтерів на різні теми;
- колоквиум як форма обговорення проблем и за участю членів групи;
- семінар-практикум для волонтерів та працівників соціальних служб для подальшого засвоєння теоретичних знань;
- тренінг для волонтерів для ефективнішого вивчення тем навчання;
- конференції для працівників та волонтерів для обміну досвідом, напрацювання методик викладання та навчання волонтерів;
- «круглий стіл» для волонтерів із залученням державних та громадських структур для обговорення взаємодії з питань функціонування школи волонтерів, розвитку волонтерського руху;
- збори волонтерів різних центрів для обміну досвідом та напрацювання нових форм роботи з різними категоріями молоді.

Перелічені форми роботи сприяють набуттю не лише практичного досвіду, але і формуванню професійно-особистісних якостей, потрібних для майбутньої соціально-педагогічної роботи.

Розкриємо особливості третього напрямку діяльності Центру – здійснення професійних функцій під час участі студентів у волонтерській роботі шляхом надання соціальних послуг дітям, які їх потребують.

У довідниковій літературі термін «послуга» тлумачать як дію, вчинок, що дає користь, допомогу іншому; сприяння розвитку, піднесенню, поширенню чогось; роботу, що виконується для задоволення будь-чиїх потреб; пропозицію, якою можна скористатися [10, с. 287].

Поняття «соціальні послуги» науковці визначають як «дії з надання клієнту допомоги у визначенні його потреб»; «комплекс дій..., спрямованих на створення і поліпшення умов життєдіяльності молоді, розширення можливостей її самореалізації; реалізації особистісних, політичних, соціальних і культурних прав молоді людини; «сукупність дій державних і неурядових організацій, якими можуть скористатися окремі особи чи соціальні групи з метою задоволення особистих потреб, вирішення проблем або подолання складних життєвих обставин» [10; 11].

На законодавчому рівні соціальні послуги визначено як комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних й інших заходів, спрямованих як на окремі категорії сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, так і на попе-

редження соціально небезпечних явищ серед дітей, молоді та сімей; поліпшення або відтворення їхньої життєдіяльності, соціальної адаптації і повернення до повноцінного життя. Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг чітко зазначає основи та напрями роботи у сфері надання соціальних послуг. За класифікацією, що подається в наукових джерелах, розрізняють такі види послуг: матеріальні, психолого-педагогічні, побутові, соціально-медичні, консультативні, реабілітаційні. У статті 5 закону України «Про соціальні послуги» додатково виокремлено такі: соціально-побутові, соціально-економічні, юридичні, послуги з працевлаштування, послуги з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями, інформаційні, просвітницькі та рекламно-пропагандистські послуги [7]. Зазначимо, що в основу систематизації соціальних послуг закладено три базових компоненти: вид послуг, форми надання послуг, заклади та організації територіальної громади, в яких вони можуть надаватися.

Об'єктом для надання соціальних послуг стали вихованці дитячого будинку № 1 м. Дніпропетровська, обласного дитячого будинку «Сім'я», притулку для неповнолітніх «Надія», центру реабілітації для неповнолітніх, діти-сироти з особливими потребами міського дитячого будинку.

Передбачено такі види послуг:

- освітні (організація гуртків, індивідуальних і групових занять, семінарів, соціально-психологічних тренінгів, майстер-класів);
- психологічні, орієнтовані на формування в дітей впевненості та мотивації щодо подолання складних життєвих ситуацій, здорового способу життя; розвиток навичок самовдосконалення тощо (надання консультацій, психологічних тренінгів, консультування «телефоном довіри», застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, для її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад);
- соціально-педагогічні (організація дитячих та молодіжних організацій, гурткової роботи, клубів за інтересами, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, посередницька діяльність між об'єктом волонтерського впливу й іншими соціальними інституціями, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, заінтересованих осіб);
- юридичні (надання консультацій із питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу й реалізації юридичної відповідальності осіб, котрі вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, адвокатська допомога, захист прав й інтересів особи тощо);
- інформаційні (довідкові, просвітницькі, рекламно-пропагандистські послуги) та ін.

Вважаємо, що реалізація розробленої моделі організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу сприятиме підвищенню рівня підготовки майбутніх соціальних/корекційних педагогів до здійснення професійної діяльності та розвиватиме такі професійно-особистісні якості та моральні й духовні чинники благодійності як альтруїзм, милосердя, доброзичливість. Оскільки альтруїзм є досить поширеним мотивом серед громадян, то необхідно відновити та продовжити вітчизняну історичну традицію ведення благодійної діяльності, коли вона була невід'ємним атрибутом суспільства, суспільно-громадським обов'язком кожної людини й, передовсім, студентства.

Потребує подальшого вивчення презентація напрацювань та можливість об'єднання зусиль волонтерів у студентських громадах різних регіонів України на принципах гуманізму, милосердя, добровільності, альтруїзму, безкорисливості, чуйності, самовідданості, співчутті та партнерстві.

Бібліографічні посилання

1. **Безпалько О. В.** Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в територіальній громаді: теоретико-методичні основи / О. В. Безпалько. — К., 2006.
2. **Бех І. Д.** Виховання особистості: у 2 кн. — Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: науково — практичні засади: навч.-метод. посіб. — К., 2003.
3. **Бондаренко З. П.** З історії розвитку благодійної діяльності та волонтерства в Катеринославі / З. П. Бондаренко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. — Вип. 8. — Кн. 2. — К., 2003. — С. 335–341.
4. **Грига І.** Досвід волонтерської роботи та напрями її вдосконалення / І. Грига, О. Брижовата, Л. Дума // Соціальна робота в Україні: перші кроки / під ред. В. Полтавця. — К., 2000. — С. 145–173.
5. **Довідник з фандрейзингу 2006** / за ред. М. Гопкало, І. Шевченко. — К. : БФ «Творч. центр Каунтерпарт», 2006.
6. **Закон України** «Про благодійництво та благодійні організації» // Відом. Верхов. Ради. — 1997. — № 46. — С. 292 (від 16. 09. 1997 р. зі змінами та доповненнями від 07.03.2002 р.).
7. **Закон України** «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 р. // Відом. Верхов. Ради. — 2003. — № 45. — С. 358.
8. **Корпоративна благодійність в Україні**: звіт про результати дослідження. — К., 2005.
9. **Словарь-справочник по социальной работе** / под ред. Е. И. Холодовой. — М., 1997.
10. **Соціальна педагогіка** : теорія і технології: підручник / за ред. І. Д. Звереві. — К. : Центр навч. л—ри, 2006.
11. **Соціальна робота в Україні** : навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Звереві, Г. М. Лактіонової. — К. : Наук. світ, 2003. — 233 с.
12. **Типове положення Міністерства юстиції України** від 16 лютого 2006 р. за № 141/12015 «Про Школу волонтерів центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді». — <http://dss.visti.net>
13. **Хорунжий Ю. М.** Українські меценати: Добродійність — наша риса / Ю. М. Хорунжий. — К., 2001.

Надійшла до редколегії 14.03.09.

УДК 378. 018 (477)

Н. П. Волкова, О. І. Переворська

Дніпропетровським національним університетом імені Олеся Гончара

ЗМІСТ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Обґрунтовано змістовий та технологічний компоненти підготовки майбутніх учителів до здійснення невербальної комунікації.

Ключові слова: **невербальна комунікація, підготовка студентів, майбутні учителі.**

Обоснованы смысловой и технологический компоненты подготовки будущих учителей к осуществлению невербальной коммуникации.

Ключевые слова: **невербальная коммуникация, подготовка студентов, будущие учителя.**

The semantic and technological components of preparation of future teachers for the realization of un verbal communication are grounded.

Keywords: **unverbal communication, preparation of students, future teachers.**

Корінні зміни у житті України, орієнтація її на інтеграцію з європейськими країнами актуалізують проблему модернізації професійної підготовки у вищій педагогічній школі. Реалізація актуальних завдань Державної національної програми «Освіта: Україна XXI століття», програми «Вчитель», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті вимагають підготовку вчителя, який вмie встановлювати різноманітні комунікативні зв'язки, володіти своїм тілом, тобто за